

Belediye başkanları için 2024-2029 sağlıklı ve dirençli şehir ajandası

Prof. Dr. E. Didem Evcı Kiraz

1989 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Halk sağlığı alanında Gazi Üniversitesinde yüksek lisansını ve Hacettepe Üniversitesinde doktorasını tamamladı. Sağlık bakanlığında görev yaptı. İngiltere’de Ekoloji ve Biyoçeşitlilik eğitimi aldı. Dünya Sağlık Örgütü “Sağlıklı Şehirler Projesi”nde Ulusal Ağ Koordinatörlüğü; Aydın şehri koordinatörlüğü ve Türkiye Sağlıklı Şehirler Birliği (SKB) kuruluşunda görevler üstlendi. SKB Danışma Kurulu Üyesi, DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Bilim Komitesi Üyesi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye İklim Değişikliğine Uyum Sağlık Sektörü Uzmanıdır. Hâlen Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çevre Sağlığı Ana Bilim Dalı Başkanı ve Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dr. Salih Kenan Şahin

1990 yılında Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Enfeksiyon Hastalıkları Kliniğinde Uzmanlık eğitimi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsünde işletme yüksek lisansını tamamladı. Özel sağlık kuruluşlarında, belediyede, siyasette yöneticilik yaptı. GSS kuruluş sürecinde SSK İstanbul Sağlık İşleri Bölge Müdürü olarak görev aldı. İki dönem Pendik Belediye Başkanı seçildi. Bir süre İstanbul Medipol Üniversitesinde Öğretim Üyeliği ve Sağlık Bakanlığı, Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş.’de Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı. Hâlen kendi muayenehanesinde yaşam biçimi değişimine odaklı hekimlik yapmaktadır.

Şehir merkezleri dünya nüfusunun yüzde 55’ine ev sahipliği yaparken; bu büyük kitlenin sorumluluğunu üstlenen belediyelerin sağlıklı şehir ajandası da oldukça kalabalık gözükmektedir. Geçen yüzyılın sonlarında şehirleşmesi hızlanan ülkemizde bu süreç oldukça sorunlu geçmiştir. Belediye başkanlarımızın bir taraftan var olan sorunları çözmeleri öte yandan geleceğin şehirleri konusunda hazırlıklı olmaları gerekmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) canlı organizmalar olarak tanımladığı şehirlerin, sağlığını tehlikelerden koruma, tehlikelerin etkilerini önleme, sorunlara erken tanı koyma ve geliştirme sorumluluğunu belediye başkanlarına devredeli 35 yıl oldu. 35 yıl önce şehirlerin sağlığına yönelik önceliklerle bugünkü öncelikler birbirinden farksız gibi gözükmeyle birlikte, yepyeni bir dünya olduğu da gerçek. Dünya, “COVID-19 pandemisi hayatımızı değiştirdi.” derken; 2023 yılında birbirini takip eden, birbiriyle karışan, birbirini tetikleyen, küresel etkileriyle, tüm toplumlarda bölgesel ve yerel kırıl-

ganlıkları derinleştiren olaylar dizisiyle karşı karşıya kaldı. Bu olaylar dizisinden elde edilen deneyimler, yerel yönetimlerin yönetim metodolojisini kökten değiştirecek güce sahiptir.

Şehirlerimizi yöneten belediyelerin ana gündemini dönüşüm, planlama, ulaşım, altyapı gibi hizmetler oluşturmaktadır. Ayrıca çevre, sağlık, kültür, eğitim, sanat, spor ve sosyal konular gibi çok sayıda başlık ajanda da önemli bir yer işgal etse de en kırılgan noktalar arasında birinci sıraya, iklim değişikliğinin sağlık etkileri yerleşiyor. Yeşil alanların artırılması, yağmur suyu hasadı gibi çabalar iklim değişikliğinin etkilerini azaltma ve uyum için teşvik edilmesi gerekirken; insan eliyle oluşturulan bu ortamların sağlıklı ve güvenli yönetim mekanizmaları yoksa, sivrisinekler baş-

ta olmak üzere çok sayıda hastalık taşıyıcı-bulaştırıcı araçlara (vektör), bitki zararlılarına ve hayvanlarla ilişkilendirilen hastalıklara (zoonozlar) zemin oluşturmaları mümkündür.

Lancet Geri Sayım 2023 Raporu bu olayları iklim değişikliğinin sağlık etkileri açısından ele almıştır (1). Rapora göre; mevcut 10 yıllık ortalama ısınmanın sanayi öncesi seviyelerin 1,14°C üzerinde olduğu göz önüne alındığında, iklim değişikliğinin dünya çapında insanların sağlığını ve hayatta kalmasını giderek daha fazla etkilediği ortaya çıkmaktadır. Tahminler ve senaryolar, daha fazla önlem alınmaması hâlinde bu risklerin daha da kötüleşebileceğini göstermektedir. Bulgular, birçok ülkede yaşanan nüfus, bulaşıcı olmayan hastalıkların görülme sıklığı ve yapılaşmanın artması

sonucu, aşırı sıcaklara karşı kırılabilirliğin arttığını göstermektedir. Dang humması gibi belirli bölgelerin hastalığı gibi bilinen hastalıkların sınır aşan hastalıklar hâline geldiği görülmektedir.

Küresel Riskler 2024 Raporu'nda çizilen tablo Lancet Geri Sayım Raporu'ndan farklı değildir (2). Küresel Riskler Algı Araştırması sonuçlarına yer verilen raporda; gelecek iki yıl içinde dünya için olumsuz bir görünümün altı çizilmektedir. Eylül 2023'te yapılan ankete katılanların yüzde 54'ü bir miktar istikrarsızlık ve orta düzeyde küresel felaket riski beklerken, diğer yüzde 30'u daha da çalkantılı koşullar beklemektedir. Bu koşullar dört ana başlık altında toplanabilir: 1) İklim Değişikliği, 2) Demografik Dönüşüm, 3) Teknolojik Hızlanma ve 4) Jeopolitik kaynaklardaki dönüşüm (Jeostratejik Kayma). Geleceğin risklerinden ilki, yaklaşık iki yıllık kısa vade için yanlış bilgilendirme ve dezenformasyon riskidir. Geleceğin risklerinin yaklaşık on yıllık uzun vadeli olanın rengi yeşildir, yani çevre ve iklimle ilişkilidir. Aşırı hava olayları öncelikli sıradadır. Karbon emisyonu azaltma, sıfır atık önemli politika başlıklardır.

Kasım 2023'te en son düzenlenen iklim tarafları konferansında ilk kez sağlık günü ilan edilmiş ve iklim değişikliğinin merkezinde sağlık etkileri olmalıdır prensibiyle, iklim ve sağlık bildirgesi yayınlanmıştır. Bildirge geleceğin sağlıklı ve dirençli şehirlerine ait gündem maddelerini ortaya koymaktadır (3). Öne çıkan maddeler şunlardır:

- Toplumun iklim değişikliğine duyarlılığı yüksek ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı uyum mekanizması gelişmemiş kesimlerini dikkate alan, klime duyarlı şehirleşme ve şehir sağlığı politikalarının geliştirilmesi,
- Tek sağlık sektörü yaklaşımı yerine insan, hayvan ve çevrenin birlikte ele alındığı, sağlıklı toplumlar yaklaşımı.
- Sağlıklı ve iklim değişikliğine karşı dirençli toplumların katkıda bulunduğu gıda, tarım, su ve sanitasyon, konutlaşma, planlama, sağlık hizmetleri, ulaşım ve enerji de dâhil olmak üzere çeşitli sektörler arasındaki başarılı iş birliğinin sağlanması,
- Bu yolla olumlu sağlık sonuçları sağlayan sektörler arası uyum ve eylemlerin önceliklendirilmesi ve uygulanması,
- Şehirlerin, sakinlerini iklim değişik-

liğin sağlık etkilerine hazırlıklı hâle getirecek; altyapı, finansman, zaman, eğitim ve araştırma erken uyarı ve baş etme çabalarını arttırması.

Bütün bunlara ek olarak; DSÖ tarafından sağlıklı şehir olabilmek için yerine getirilmesi gereken ödevler arasında sayılan, 2030 yılına kadar ulaşılması gereken 17 adet sürdürülebilir kalkınma amaçlarını ve hedeflerini unutmamak yararlı olacaktır (4).

Belediye Başkanı, 2024-2029 döneminde şehrinin sağlıklı ve dirençli olması için nereden başlamalı, nasıl ilerlemeli?

1. Şehrinizi tanımlayınız [Şehir Sağlık Profili (5)].
2. Şehrinizin tehlike, etki, etkilenebilirlik (duyarlılık ve uyum kapasitesi) ve risk analizlerini yaptırınız, coğrafi bilgi sistemleri tabanlı haritasına bu riskleri ekletiniz.
3. Sağlıklı şehir planlamasını ve tasarımını hazırlatıp uygulamaya sokunuz.
4. Herkes için erişilebilir engelsiz bir şehir oluşturunuz.
5. Geleceğin risklerine hazırlanmak için merkezde ve kırsal alanda yaşayan toplum için politikalar üretiniz ve uygulayınız.
6. Şehrin halk sağlığı hizmetlerini, iklim değişikliğinde azaltım ve uyum faaliyetlerini, geleceğin sağlık acilleri ile mücadele kapasitesini güçlendirecek müdahalelere öncü olunuz.
7. Şehrinizdeki tüm sektörler, yerel yönetimleri oluşturan kurum ve kuruluşlar, akademi, profesyoneller vd. ile bir masa etrafında oturup mevcut ve gelecek risklerinizi, gözden geçiriniz.
8. Şehir sakinlerinin güçlendirilmesini, katılımını ve uyum direncini destekleyiniz ve sosyal kapsayıcılığı olan ve topluluk tabanlı gönüllü girişimleri yaygınlaştırınız.
9. Şehrinizin sağlığının geliştirilmesine ve sakinlerinizin sağlık okur yazarlığına yatırım yapınız.
10. Erişilebilir yeşil, temiz, çocuk olma-ya ve yaş almaya uygun ortamlarını çoğaltınız.
11. Tüm yaş gruplarının aktif yaşam dâhil sağlıklı yaşam tarzlarını destekleyiniz, hareketin ve sporun içinde olunuz.
12. Büyüklüğümüzü hayatın dışına atan zorlukları kaldıran, katılabilecekleri uygun aktiviteleri artırınız.
13. Kadınların şehrin imkânlarından

daha fazla yararlanmasını sağlayan, hayata katılmalarını kolaylaştıran, genç kadınlar, çalışan kadınlar, gebeler, anneler ve bakıma ihtiyaç duyanlara yönelik politikalar geliştiriniz.

14. Şehrinizde doğan çocukların hayata sağlıklı bir başlangıç yapması için, hayatın ilk 1000 gününde aktif yaşama katılımını destekleyiniz ve kırılğan olmaması için gereken yatırımları yapınız.
15. Bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi için zemin oluşturunuz, başta obezite olmak üzere, şehirden kaynaklanan tehditleri azaltınız, sakinlerini koruma ve güçlendirme programlarını destekleyiniz ve teşvik ediniz.
16. Yeni taşınanların ve göçmenlerin entegrasyonuna yönelik faaliyetlere öncülük ediniz.
17. Şehir ekonomisini, çevreci endüstrisini, turizmini, sağlıklı şehir yaklaşımı ile destekleyiniz ve istihdama katkı veriniz.
18. Gençlerin enerjisini şehre katan ve potansiyel risklere karşın koruyan yaklaşımlar geliştiriniz.
19. Beşikten mezara tüm yaş grupları için her zaman, her yerde eğitim fırsatlarını oluşturunuz, şehrinizdeki tüm eğitim faaliyetlerine katkı veriniz.
20. Tüm hemşehriler için kapsayıcı, nitelikli, katılmalarını destekleyen kültür politikalarını geliştiriniz.

Belediye başkanı olarak ajandanızda yer alması önerilen çalışma başlıkları şehrinizin önceliklerine göre değişebilecektir. Ajandanız güncel yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası gelişmelere göre, zaman takvimi, insan gücü, bütçe, mevzuat ve şehrin dinamiklerine göre esnek maddelere sahip olmalıdır.

Kaynaklar

1) COP28 UAE Declaration on Climate and Health. <https://www.cop28.com/en/cop28-uae-declaration-on-climate-and-health>.

2) How to develop and sustain healthy cities in 20 steps. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2022. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. Translation Editors: Prof. Dr. E. Didem Evci Kiraz, Prof. Dr. Handan Türkoğlu, Prof. Dr. Gül Sayan Atanur (Members of Advisory Board of Turkish Healthy Cities Association).

3) <http://www.surdurulebilirlikalkinma.gov.tr/>.

4) Romanello, M. et al. The 2023 report of the Lancet Countdown on health and climate change: the imperative for a health-centred response in a world facing irreversible harms. Lancet. 2023 Dec 16;402(10419):2346-2394. Epub 2023 Nov 14. PMID: 37977174.

5) World Economic Forum. Global Risks Report. ISBN: 978-2-940631-64-3. 2024.